

UNESCO, VODIČ KROZ SVJETSKU BAŠTINU – NAJPOSEBNIJA MJESTA NA ZEMLJI

Branko Kladarin, Višnja Grabovac i Petra Somek, Izdavačka kuća Meridijani, Zagreb 2021., 423 str.

Vodič se nadovezuje na monografiju iste tematike, *UNESCO: Sva blaga svijeta*, koju je ista izdavačka kuća objavila 2013. Autori tekstova u obje su knjige povjesničar umjetnosti i konzervator Branko Kladarin i indologinja Višnja Grabovac, a nove lokalitete upisane na UNESCO-ov popis između 2013. i 2020. u novom je vodiču obradila Petra Somek.

Nekoliko je razlika između staroga i novoga izdanja: u prvom su izdanju obrađena 962 lokaliteta, u drugome 1121; staro izdanje ima 379 stranica, a novo 423; novi vodič, za razliku od staroga, ne donosi zemljovide koje je u starom izradio Alan Čaplar te ima manji broj fotografija. U novom je izdanju približno 400 lokaliteta predstavljeno izvrsnim fotografijama preko cijele ili pola stranice. Za razliku od staroga, novo izdanje donosi popis te detaljnije obrađuje i svih 39 zajedničkih dobara dviju ili više država.

Iako je ideja o osnivanju međunarodne organizacije koja bi štitila svjetsku baštinu od propadanja začeta još tijekom Prvoga svjetskoga rata, dugo nije realizirana, zbog čega su nažalost u Drugom svjetskom ratu stradala brojna kulturna i prirodna dobra te vrlo vrijedni spomenici. Osim ratnih djelovanja, svjetsku su baštinu ugrožavala i brojna druga ljudska nastojanja, poput izgradnje Asuanske brane na rijeci Nil zbog koje bi se pod vodom našli staroegipatski hramovi u Abu Simbelu. Srećom, UNESCO-ovim nastojanjima prikupljeno je oko 80 milijuna dolara za preseljenje hramova na višu obalu novonastaloga jezera, pa su oni spašeni. Zahvaljujući tom događaju, stvari su se pokrenule u pravom smjeru pa je započeo rad na *Konvenciji o čuvanju svjetske kulturne i prirodne baštine*, koja je prihvaćena 1972., na snazi je od 1976., a do danas su je ratificirale 194 države (Hrvatska 1992). Stupanjem Konvencije na snagu, osnovani su *Fond i Odbor za svjetsku baštinu*. Jedna od glavnih zadaća Odbora, koji sačinjava 21 država (Hrvatska je izabrana 2013), sastavljanje je *Popisa svjetske prirodne i kulturne baštine*. Svaka država članica sama nominira lokalitet koji želi staviti pod UNESCO-ovu zaštitu. Potom Odbor na temelju strogih stručnih kriterija jednom godišnje raspravlja o predloženim lokalitetima te utvrđuje i javno

objavljuje koji će se od njih naći na UNESCO-ovu popisu. Svi lokaliteti svjetske baštine razmatraju se prema deset kriterija, od kojih ih je šest vezano uz dobra kulturne, a četiri uz dobra prirodne baštine. Ovaj vodič uz naziv svakog lokaliteta donosi i kriterije po kojemu su odabrani te godinu uvrštenja na Popis. Detalji o svakom kriteriju mogu se pronaći u uvodnom dijelu Vodiča. Do kraja 2020 (do kada je Vodič pisan) na UNESCO-ovu se popisu zaštićene svjetske kulturne i prirodne baštine nalazilo 1121 dobro: 869 kulturnih, 213 prirodnih i 39 mješovitih (kulturno-prirodnih) dobara, među kojima 53 dobra koja su na popisu ugrožene baštine te 39 zajedničkih dobara.

Svaka država uvrštenje svojega lokaliteta na Popis svjetske baštine doživljava vrlo posebno, jer UNESCO-ov znak znači zaštitu, ugled i čast, što na nekim područjima pridonosi iznimno veliku broju posjetitelja i dodatnoj zaradi. No ponekad velik broj posjetitelja prelazi mogućnosti koje lokalitet može pružiti. U takvim je situacijama na lokalnoj upravi da ograniči broj posjetitelja kako bi kulturni turizam ostao održiv. S druge strane, ukoliko lokalna uprava takav problem ne uoči sama, upozorit će ju UNESCO. U Hrvatskoj se slična situacija dogodila u Dubrovniku, gdje je stari dio grada povijesni spomenik s važnim primjerima fortifikacijske arhitekture (gradske zidine s tvrđavama, bastionima i kulama izgrađenima od XII. do XVII. st.) te gotičko-renesansnim crkvama, samostanima i palačama (najvažniji su Knežev dvor iz XV. st. i Sponza iz XVI. st.). Zbog svega nabrojenoga Dubrovnik je privlačio sve veći broj turista, dok ih na kraju nije bilo toliko da su otežavali normalno kretanje starom gradskom jezgrom. Gradska je uprava 2019. odlučila smanjiti broj kruzera koji su smjeli pristati u staru gradsku luku (samo dva na dan), zatvorila je 80% suvenirnica, predloživši uz to i da se zabrani otvaranje novih restorana na otvorenom. No onda je izbila pandemija koronavirusa pa se broj turista neplanirano dodatno smanjio. Prekomjerni turizam ipak je osvijestio gradsku upravu, pa su neke restrikcije ostale na snazi do danas. Slično se dogodilo i s primjerice planinarskim putevima svetoga grada Inka Machu Picchua, na ulicama i kanalima Venecije ili kod Taj Mahala u Indiji.

Osim sastavljanja Popisa ugrožene svjetske baštine, UNESCO vodi brigu i o njezinu očuvanju. Mjesta koja su zbog potresa, erupcija, ratova, poplava ili nekih drugih prirodnih pojava (nadiranje pijeska i sl.) posebno ugrožena zahtijevaju međunarodnu pomoć. Vodič donosi opis svih 53 takvih lokaliteta. Ponosni smo što je i Hrvatska prepoznala važnost očuvanja međunarodne kulturne i prirodne baštine te se pridružila obnovi porušene baštine u Maliju kao i obnovi crkve Gospe od Sata u Mosulu (Irak).

Da UNESCO pomaže na praktičan način, u predgovoru Vodiča istaknula je ministrica dr. sc. Nina Obuljen Koržinek. Naime, neposredno nakon razornih potresa u Hrvatskoj 2020. Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO i Ministarstvo kulture i

medija uspostavili su protokole za hitnu zaštitu koji su bili popraćeni potporom međunarodnih partnera. UNESCO je preko svojega Hitnoga fonda ponudio financijsku potporu za obnovu oštećene kulturne baštine Zagreba i Sisačko-moslavačke županije te je organizirao donaciju javno-privatnoga partnera, japanske tvrtke Challenge Co., koja se bavi izradom posebnih uređaja za rano javljanje i upozoravanje na potres.

S obzirom na zainteresiranost mnogobrojnih čitatelja i turista za UNESCO-ovu zaštićenu baštinu, u svijetu se često izdaju priručnici ovakve tematike. No kako je zaštićenih područja sve više (do danas je zaštićeno 1154 lokaliteta), izdavači se susreću sa sve više izazova pri obradi i ilustriranju više od tisuću lokaliteta. Stoga su se neki od njih odlučili za probir lokacija prema vlastitim kriterijima: neki za najpoznatije lokalitete, neki za lokalitete u vlastitim državama i sl. Novoobjavljeni vodič, u izdanju Meridijana, tim je vrjedniji jer opisuje sve lokalitete, od kojih su neki i grafički ilustrirani. Radi lakše preglednosti, poredani su po državama u kojima se nalaze.

U prvom izdanju Vodiča Hrvatska je prezentirana sa sedam svojih zaštićenih područja – šest kulturnih dobara (Povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača, zaštićen 1979; Stari grad Dubrovnik, 1979. i 1994; Kompleks Eufrazijeve bazilike u povijesnom središtu Poreča, 1997; Povijesni grad Trogir, 1997; Katedrala svetog Jakova u Šibeniku, 2000; Starogradsko polje na Hvaru, 2008) i jednim prirodnim dobrom (Nacionalni park Plitvička jezera, 1979. i 2000). U novom izdanju predstavljena su, uz već spomenuta, i tri nova zajednička dobra (jedno prirodno i dva kulturna), koja dijelimo s drugim državama: Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe (25007., 2011. i 2017; s Albanijom, Austrijom, Belgijom, Bugarskom, Italijom, Njemačkom, Rumunjskom, Slovačkom, Slovenijom, Španjolskom i Ukrajinom), Srednjovjekovni nadgrobni spomenici – stećci (2016; s Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom i Srbijom) i Venecijanski obrambeni sustav XVI. i XVII. st. (2017; s Crnom Gorom i Italijom). Detalji o njima mogu se pronaći u poglavlju o Hrvatskoj te na kraju knjige u poglavlju Zajednička dobra.

Svake godine UNESCO svojem popisu zaštićene baštine dodaje nove lokalitete. Trenutačno ih je 1154 (897 kulturnih, 218 prirodnih i 39 mješovitih), od kojih su 43 prekogranična, a 52 ugrožena. S popisa su uklonjena tri lokaliteta, koji se stoga u Vodiču ne spominju, ali se mogu pronaći na službenim internetskim stanicama UNESCO-a. S novim lokalitetima očekujemo i novo izdanje Vodiča koje će, kao i prethodna, razvijati svijest o potrebi očuvanja i zaštite spomenika prirodne i kulturne baštine čovječanstva.

MIHELA MELEM HAJDAROVIĆ

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje-Nekomercijalno (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Sadržaj smijete umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti i prerađivati ga, uz obvezno navođenje autorstva, te ga koristiti samo u nekomercijalne svrhe.